

Opponensi vélemény

Szakolczai György: John Maynard Keynes, a nemzetközi gazdaság keynesi rendje és a Nemzetközi Valutalap (Közgazdasági Szemle Alapítvány 2018)

című könyvéről, amelyet az MTA doktora cím elnyerésére nyújtott be és a könyvhöz kapcsolódó téziseiről

Szakolczai György fenti című könyvét adta be az MTA doktora cím elnyerését célzó pályázata részeként. Ábel István (2019), Bod Péter Ákos (2020), Botos Katalin (2019) és Kovács Álmos (2019) alapos, részletes, tárgyyszerű, a polémia sem nélküli *recenziót* írt a kötetéről, ami mindenki számára elérhető az interneten. Ezért opponensi véleményemben nem térek ki az azokban foglaltakra, bár néhány megállapítás esetében ez természetesen elkerülhetetlen lehet. Nem célom továbbá a kötet fejezeteinek az ismertetése és kommentálása többek között azért, mert a hivatkozott és nyilvánosan elérhető recenziók egy része a szerzők által fontosnak tartott problémák exponálása és tárgyalása mellett ezt megtette. Annak ellenére nem élek ezzel a lehetőséggel, hogy érdekes és tanulságos lehet a részletek kritikus és egyetértő megjegyzésekkel történő kommentálása. Ennek a megközelítésnek az lehet a legfőbb a kockázata, hogy a sok fa között elvesz az erdő.

Opponensi véleményem a *mű egészére* koncentrál. Kiindulópontját a könyv mellett a szerzőnek a kötethez csatolt tézisei képezik, miközben természetesen nem hagytam figyelmen kívül magát a könyvet sem. A tézisek kifejtésével Szakolczai György szintetizáló jelleggel adott összefoglalást a kötetéről, kidomborodik belőlük könyve mondanivalója. A tézisek nagymértékben segítik a bírálót abban, hogy eleget tegyen az akadémiai doktori értekezésekkel szembeni opponensi követelményeknek. Jó lett volna, ha a szerző összefoglalásként közölte volna a téziseket a kötetben, de így sem történt jóvátehető hiba. E követelmények egyik leglényegesebbike a *mű tudományos szempontból új és újszerű megállapításainak és következtetéseinek feltárása és értékelése*. A dolog természetéből adódóan ez a szempont nem része a könyvismertetésnek. Ennek ellenére egyes recenzensek felhívják a figyelmet bizonyos új vagy újszerű megállapításokra.

A tézisekre történő reagálás előtt célszerű kitérni a kötet terjedelmére, műfajára, aktualitására és a szerző által alkalmazott kutatási módszerre. Ezek alapján lehet megválaszolni a kérdést, hogy mindez mennyiben van összhangban az akadémiai doktori disszertáció követelményeivel.

Témájából adódóan a 418 oldalas könyv messze meghaladja az akadémiai doktori értekezések szokásos *terjedelmét*, több recenzens és olvasó szerint túlméretezett. Az adott terjedelem önmagában véve nem kifogásolható, a komplex megközelítésből adódóan téma kifejtése indokolja a hosszúságot. Ráadásul a kötetben, illetve az egyes fejezeteken belül különféle síkok különböztethetők meg. Az életrajzi elemek például a tudományos teljesítmény szempontjából kevésbé mérvadók, viszont fontos háttérinformációkat tartalmaznak Keynes és életműve megértéséhez és értékeléséhez. Az ilyen feldolgozások esetében egyébként elkerülhetetlen átfedések elkerülése valószínűleg csak kismértékben csökkentette volna a könyv terjedelmét, ha egyáltalán.

A kötet *műfaji besorolása* már valamivel nehezebb. Véleményem szerint a könyv *tudományos monográfia*, amely az élet- és korrajz, az eszme-, a diplomácia- és a gazdaságtörténet, a forrásközlés, az eredeti dokumentumokon és másodlagos forrásokon alapuló szakirodalmi áttekintés és összefoglalás, az elmélettörténet, valamint a pénzügyi, közgazdasági és gazdaságpolitikai elemzés egységes szemléletű ötvözet. A kötet egyes részei (legfőképpen az életrajzi fejezetek) a magas színvonalú tudományos ismeretterjesztés vonásait is magukon viselik. A monográfia műfaji szempontból megfelel az akadémiai doktori értekezések követelményeinek.

Mindezek alapján az alkalmazott *kutatási módszer* sem lehetett más, mint *multidiszciplináris*, amely összességében kvalitatív jellegű, de tükrözi a történelmi, a gazdasági, a pénzügyi stb. elemzés sajátos követelményeit. A kötetben fellelhetők kvantitatív kutatási elemek is. A monográfia megközelítése nem szokványos, de a téma sem szokványos: egy kiemelkedő életpálya és életmű bemutatása és értékelése korának viszonyai között az elméleti általánosítás igényével.

A kötet *aktualitását* többféle szempontból lehet vizsgálni. Egyrészt Keynes életműve hol kisebb, hol nagyobb súllyal, de mindig is a hazai és a külföldi közgazdasági gondolkodás és viták része volt, természetesen az adott korszak problémáinak és kihívásainak, illetve uralkodó vagy éppen azzá váló közgazdasági elméleteinek a kontextusában. Önmagában is indokolt az adott korszak szemüvegén át értékelni, szükség esetén újraértékelni Keynes munkásságát. Másrészt Magyarországon a keynesi életmű háttérbe szorult a neoklasszikus és az intézményi megközelítés mögött. A megjelent recenziókból ítélve Szokolczai György írása már eddig is ösztönzött elméleti és gazdaságpolitikai vitákra.

A könyv *olvasóinak célcsoportja* túlmutat a szűk tudományos szakmai közvéleményen. A közgazdasági felsőoktatás tanárai és hallgatói mellett azok is haszonnal forgathatják, akik érdeklődnek a monográfiában feldolgozott problémakörök iránt. Az olvasók szakmai háttérétől, beállítottságától, érdeklődésétől, egyéni ízlésétől függően lehet vitatni az egyes részek terjedelmét és ettől elválaszthatatlanul relatív fontosságát (van, akit az életrajz, van, akit a gazdaság-, illetve diplomáciatörténet stb. köt le), véleményem szerint azonban az adott szerkezetbe csoportosított fejezetek – esetleges egyenetlenségeik ellenére – a szerző által kitűzött célt, Keynes életművének a bemutatását szolgálják.

A kötet, amely *hiteles adatokat* tartalmaz, a szerző több évtizedes szisztematikus kutatómunkáján alapul, annak *összefoglalása és szintézise*. Egyes részei megjelentek folyóiratokban. A monográfia nem csekély hányada támaszkodik a szerző önálló forrásfeltárására és -elemzésére. A monográfia *hiánypótló*, új megközelítésben, egy pályafutás és életmű mint vezérfonal köré csoportosítva egészíti ki a korszakkal és Keynesszel foglalkozó hazai és nemzetközi szakirodalmat. A kötet megkerülhetetlen a hazai közgazdasági és elméleti vitákban. Ezek adják egyik tudományos újdonságát, a másikat a tézisek.

Szokolczai György 12 tézisben foglalta össze és szintetizálta 20 fejezetből álló könyve mondanivalóját. Az egyes tézisek egyben a monográfia tudományosan új és újszerű megállapításait tartalmazzák.

Véleményem szerint *tudományos szempontból új következtetés az első tézis*, amelyet elfogadok, és amely szerint Szakolczai György Keynes nézeteit *általános nemzetközi elméletnek* nevezi. Ez az elnevezés eddig sehol nem jelent meg. A szerző szerint „az általános nemzetközi elmélet adja meg azokat a nemzetközi kereteket, amelyek között az Általános elméletben leírt gazdaságpolitikai célok követhetők és gazdaságpolitikai eszközök alkalmazhatók. Csak e kettő együtt adhat tehát teljes képet a gazdaságpolitika egészéről.”

A *második tézis* szerint Keynes élete és munkássága egységes egész. Szakolczai György kimutatta, hogy Keynes elméleti munkásságának (indiai valutaproblémák, a font nemzetközi konvertibilitása, az országok fizetőképességét meghaladó fizetési kötelezettségek kirovásának elutasítása stb.) és gyakorlati tevékenységének vezérfonala felfűzhető az első tézisben említett általános nemzetközi elméletre. Fontos hangsúlyozni az életmű kontinuitását mind elméleti, mind gyakorlati szempontból. Ezt a tézist is elfogadom tudományosan újnak.

A másodikhoz kapcsolódik a *harmadik tézis*, amely Keynes életművéhez hasonlóan White életét és munkásságát is egységes egésznek tekinti, „mert mindvégig ugyanazokat a klasszikus közgazdasági elveket képviselte, amelyek általában is és a nemzetközi problémák tekintetében is alapvetően ellentétesek a keynesi elvekkel.” A szerző az életművet politikai értelemben is egységes egésznek tartja. Tézisét meggyőzően bizonyítja a kötetben. A tézis érvényességét nem vitatom, viszont a következtetést viszonylag csekély súlyúnak, tudományosan kevésbé újszerűnek, a kutatás egyik értékes „melléktermékének” tartom.

A negyedik tézis szerint „Keynesnek a Valutaalapra vonatkozó javaslatai és Whitenak ezekkel szembeni ellenállása már teljes egészében tartalmazza a keynesi és a neoliberális-monetarista felfogás közti ellentétet.” Ezt a tézist tudományos újdonságként elfogadom.

Az *ötödik tézis* szerint az IMF létrejötté olyan kompromisszum eredménye, amely távol áll Keynes eredeti elképzelésétől. A következtetés igaz, de nem tartom tudományosan újszerűnek, erre már sokan mások is rámutattak.

A *hatodik tézis* azt mondja ki, hogy a Keynes által 75 évvel ezelőtt leírtak ma is érvényesek, de aktualizált formában. A tézis igaz, de tudományos újszerűsége véleményem szerint csekély.

A hetedik és a nyolcadik tézis összefügg egymással, össze lehetett volna vonni őket. A *hetedik tézis* értelmében szükség van papíralapú vagy nemzetközi bank, valutaunió vagy klíringunió könyveiben szereplő nemzetközi pénzre. A szerző szerint ez a következtetés, illetve javaslat szemben áll a többségi nézettel, ez utóbbi ugyanis szerinte tarthatatlan, mert a szabadon lebegő árfolyamrendszer helyett csak a központi bankok által koordináltan menedzselte világpénz eredményezhet globális egyensúlyt. Ez a kérdés elvezet a globális kormányzás témájához. A *nyolcadik tézis* szerint a világpénz létrehozása feltételezi nemzetközi bank, valutaunió vagy klíringunió megalapítását. Ugyancsak igaz a két tézis, de tudományos újszerűsége vitatható.

A *kilencedik tézis* szerint „sohasem terhelhető egyetlen ország sem fizetőképességét meghaladó fizetési kötelezettségekkel, és a nemzetközi fizetési problémákkal küzdő országok e problémái, ha igazán súlyosak, nem oldhatók meg bankhitelekkel. Ilyen esetben nemzetközi kooperációra, adósságsökkentő tranzakciókra, az adósság részbeni törlésére, kedvezményes hitelekre vagy

akár ajándékra lehet szükség.” Ez a probléma a valutaválságok kapcsán időről időre előjön, aminek gazdag szakirodalma van. A tézis igazolt, de véleményem szerint tudományosan nem újszerű.

A *tizedik tézis* az általános gazdasági egyensúly neoklasszikus és keynesi definícióját írja le és hasonlíttja össze. Szakolczai György szerint a keynesi általános nemzetközi elmélet értelmében az általános gazdasági egyensúly feltétele, hogy minden ország folyó fizetési mérlege egyensúlyban legyen. Ez az egyensúly azonban nem jön létre automatikusan, csak a gazdaságpolitikák és a monetáris politikák koordinációja révén. Értelmezésem szerint Keynes nem az egyensúly létét vitatta, hanem azt állította, hogy a gazdaságban általában kialakuló egyensúly olyan, amelyben nincsen teljes foglalkoztatás. Az egyensúly érdekében nem kell beavatkozni, az mindig létrejön. Annak érdekében kell beavatkozni, hogy a teljes foglalkoztatás felé tereljék a folyamatokat. A jelölt valószínűleg nem fejtette ki megfelelően, hogy mire gondolt.

A *tizenegyedik tézis* szerint a Lucas-kritika megalapozatlan, és nem ad okot a keynesi nézetek elutasítására. Ennek okát a jelölt abban látja, hogy Lucas helytelenül értelmezte a keynesi általános elméletet, figyelmen kívül hagyta Keynes sok kulcsfontosságú állítását, nem tartotta elfogadhatónak Lucas kutatási javaslatait és konjunktúraciklus-elméletét. Szakolczai György Keynes nézeteivel összhangban („az emberiség legszebb reményeinek” szolgálata) azt az álláspontot képviseli, hogy a közgazdaságtannak magasabb rendű, az értékek tartományába tartozó célkitűzései is vannak. A tézist elfogadom tudományosan újszerűnek.

A *tizenkettedik tézis* Keynes nagyságára és időszerűségére vonatkozik. Keynes nagysága, a közgazdasági gondolkodásra és a nemzetközi pénzügyek alakulására gyakorolt hatása nem vitatható. Időszerűségéről, főbb gondolatainak, elméleti következtetéseinek a jelenlegi körülmények közötti alkalmazhatóságáról azonban megoszlanak az álláspontok. Véleményem szerint árnyaltabb megközelítésre van szükség. A tézis önmagában elfogadható, de tudományos újszerűségét nem látom igazoltnak.

Szakolczai György 12 tézise a 10. tézis kivételével fontos és lényeges következtetéseket tartalmaz, amelyeket könyvéből vont le, és amelyeket a kötet vonatkozó fejezetei bizonyítottak. A 10. kivételével mindegyik tézist elfogadom. Véleményem szerint az 1., a 2., a 4. és a 11. tézis tekinthető tudományosan újnak, illetve újszerűnek, ami mindenképpen elismerésre méltó.

Összefoglalásként kijelentem, hogy fenti opponensi véleményem alapján Szakolczai György doktori munkájának tudományos eredményei bőven elegendők az MTA doktori cím megszerzéséhez, és javaslom a nyilvános védés kitűzését.

Budaörs, 2020. március 30.

Dr. Losoncz Miklós D. Sc.
egyetemi tanár
Budapesti Gazdasági Egyetem

Hivatkozások

Ábel István (2019): Veszélyben a globális gazdaság: Szakolczai György könyvéről a posztkeynesi iskola szemüvegén át. Hitelintézeti Szemle, 18. évf. 4. szám, december, 157–164. o.
<https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/hsz-18-4-ki3-abel.pdf>

Bod Péter Ákos (2020): Keynes, a forradalmi reformer. Magyar Szemle, Új folyam XXVIII. 3-4. Aszám http://www.magyarszemle.hu/cikk/20190426_keynes_a_forradalmi_reformer

Botos Katalin (2019): Szakolczai György: John Maynard Keynes, a nemzetközi gazdaság keynesi rendje és a Nemzetközi Valutaalap. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2018. Könyvismertetés. Pénzügyi Szemle, 2. szám, 585-595. o.
https://www.penzugyiszemle.hu/documents/rec-botosk-szakolcai-konyv-2019-4-mpdf_20191212134621_95.pdf

Kovács Álmos (2019): Szakolczai György: John Maynard Keynes, a nemzetközi gazdaság keynesi rendje és a Nemzetközi Valutaalap. Közgazdasági Szemle Alapítvány, Budapest, 2018, 420 o. Könyvismertetés. Közgazdasági Szemle, LXVI. évf., május, 588–594. o.
<https://ideas.repec.org/a/ksa/szemle/1843.html>